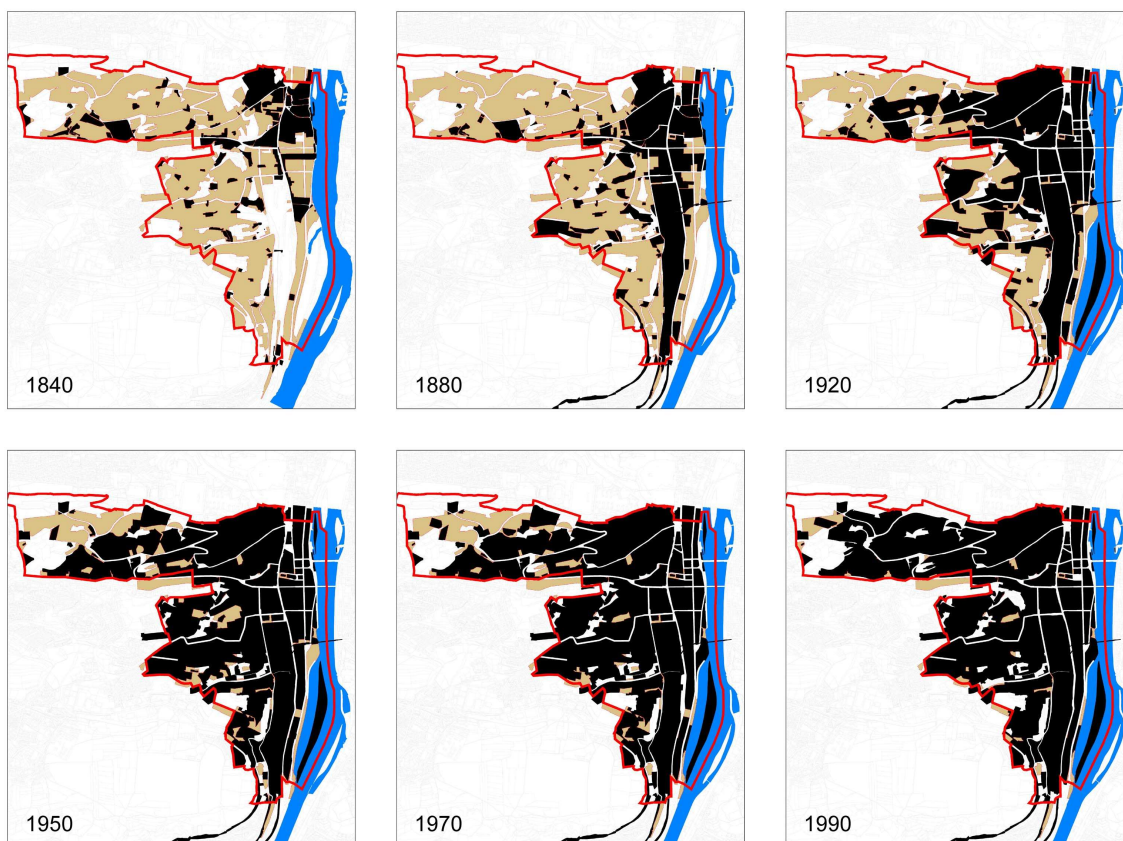

Urbanistický vývoj města

Výstup pro územně analytické podklady

Textová část

Objednavatel: Útvar rozvoje hl.m. Prahy
příspěvková organizace
Vyšehradská 59
128 00 Praha 2

Zhotovitel: Ing. arch. Tomáš Havrda
Radhošťská 2
130 00 Praha 3

Spolupráce: Ing. arch. Karel Kuča
RNDr. Marie Platovská
Ing. arch. Filip Havrda

etapa červen 2010

OBSAH:

1.	Zadání a cíle úkolu	4
2.	Obecný popis úkolu	4
3.	Vývoj území města a katastrů	5
4.	Přehled vývoje osídlení do počátků průmyslové revoluce	7
5.	Mapové podklady	13
6.	Metodika zpracování mapových podkladů	18
7.	Grafické výstupy	22
8.	Textové výstupy	23
9.	Urbanistický vývoj vybraných příkladů	23
9.1.	Smíchov	23
9.2.	Stodůlky	28
10.	Dosavadní poznatky	30
11.	Základní literatura	31
	Příloha: Vývoj členění města, počtu domů a obyvatel.....	32

Seznam výkresů:

Urbanistický vývoj města 1:10.000	Smíchov 1840
	Smíchov 1880
	Smíchov 1920
	Smíchov 1950
	Smíchov 1970
	Smíchov 1990
Urbanistický vývoj města 1:10.000	Stodůlky 1840
	Stodůlky 1880
	Stodůlky 1920
	Stodůlky 1950
	Stodůlky 1970
	Stodůlky 1990
Schema osídlení 1:10.000	Smíchov 1840
	Smíchov 1880
	Smíchov 1920
	Smíchov 1950
	Smíchov 1970
	Smíchov 1990
Schema osídlení 1:10.000	Stodůlky 1840
	Stodůlky 1880
	Stodůlky 1920
	Stodůlky 1950
	Stodůlky 1970
	Stodůlky 1990

Seznam zpracovaných předaných mapových podkladů:

1880	402 skenovaných katastrálních map 1:2880 ve formátu TIF 300 dpi georeference - klad listů v systému JTSK seznam map a roku vydání
1920	84 mapových listů v originálním skenovaném formátu TIF 300 dpi 84 mapových listů ořezaných ve formátu JPG 300 dpi 84 mapových listů ořezaných a graficky upravených - JPG 300 dpi georeference - klad listů v systému JTSK seznam map a roku vydání
1950	132 map v originálním skenovaném formátu JPG 300 dpi 132 map ořezaných ve formátu JPG 300dpi 132 map ořezaných a graficky upravených ve formátu JPG 300dpi georeference JGW v systému JTSK seznam map a roku vydání
1970	132 map v originálním skenovaném formátu TIF 300 dpi 132 map ořezaných ve formátu JPG 300dpi 132 map ořezaných a graficky upravených ve formátu JPG 300dpi georeference JGW v systému JTSK seznam map a roku vydání
1990	132 map v originálním skenovaném formátu TIF 300 dpi 132 map ořezaných ve formátu JPG 300dpi 132 map ořezaných a graficky upravených ve formátu JPG 300dpi georeference JGW v systému JTSK seznam map a roku vydání

1. Zadání a cíle úkolu

Zadávací dokument definuje hlavní cíle řešení takto:

Cílem úkolu je doložit samostatně jeden z jevů územně analytických podkladů (ÚAP). Téma uvádějící přehledné zpracování vývoje osídlení pro správní území města.

Úkol je zpracován na základě výběrového řízení na veřejnou zakázku malého rozsahu rozhodnutím Útvaru rozvoje hl.m. Prahy ze dne 11.3.2010 a následném uzavření smlouvy o dílo č. KU 10021.

2. Obecný popis úkolu

Literaturu o historii Prahy tvoří stovky odborných i populárních knih a článků. Další stovky prací se věnují jednotlivým lokalitám, historickým obdobím, nebo archeologickým nálezům.

Poměrně málo literatury se věnuje historickému vývoji celého dnešního území hl.m. Prahy a zatím žádná práce se nezabývala grafickým vyhodnocením urbanistického vývoje města do dnešní doby. Znamé schema vývoje zastavěných území města zobrazuje jen Velkou Prahu v letech 1850, 1910, 1922 a 1945.

Územně analytické podklady hl.m. Prahy z r. 2008 obsahují stručný popis územního vývoje města a vývoj sídelní struktury. Další informace o historii a vývoji města jsou v ÚAP v kapitolách Kulturní hodnoty a Památková ochrana města. S ohledem na účel a omezený rozsah jsou to pochopitelně informace základní a značně zhuštěné.

V březnu 2008 byl v rámci ÚAP zpracován jev č. 20 Vývoj sídelní struktury a využívání území (T. Havrda, K. Kuča). Práce byla limitována velmi krátkou dobou na zpracování, a proto nebylo dost času na přípravu a analýzu mapových podkladů. Proto se práce omezila na vyhodnocení dostupných podkladů z let 1840, 1927, 1956 a 1992 v měřítku 1 : 25 000 (resp. 1 : 28 800). Výsledkem bylo schématické vymezení osídlení před rokem 1840 a vývoj osídlení do roku 1927, 1956, 1992 a 2008. Práce obsahuje též určité obecné závěry a doporučení.

Nová studie „Urbanistický vývoj města“ chce na předchozí práce navázat a zásadním způsobem prohloubit. Kromě shrnutí a přehledu základních dat o vývoji osídlení města chce graficky doložit průběh urbanistického vývoje na celém současném území hl.m. Prahy.

Zvolená metoda byla zřejmá: analyzovat mapy v různých obdobích rozvoje města a jejich vyhodnocením dospět k poznání urbanistického vývoje. Problémy byly „pouze“ dva: dát dohromady potřebné mapy a zpracovat všech 112 současných katastrálních území. V průběhu práce bylo třeba také vyřešit řadu problémů, výsledky popisujeme v dalších kapitolách.

V této fázi tedy předkládáme dostupné podklady, kompletní metodiku, základní informace o vývoji města a jeho proměnách, přehled vývoje osídlení do počátku průmyslové revoluce a podrobné vyhodnocení na příkladu dvou vybraných částí území Smíchova a Stodůlek.

Chci ovšem zdůraznit, že tato práce nemá badatelské cíle. Je shrnutím dosavadních znalostí o vývoji Prahy v rozsahu celého dnešního správního území. Původní prací je především vyhodnocení rozsahu osídlení v jednotlivých historických

obdobích, ale ani tady nemůžeme hovořit o badatelské práci v pravém slova smyslu. Vzhledem k rozloze území a šesti časových období nebylo v našich silách prověřovat autentičnost jednotlivých objektů a docházíme tedy k určitému zjednodušení a zevšeobecnění. Použité podrobné měřítko mapových podkladů nás ale vede k přesvědčení, že je interpretace osídlení správná. Podrobné studium jednotlivých lokalit jistě v budoucnu naše závěry upřesní.

3. Vývoj území města a katastrů

Historická města pražská vznikala na základě staršího osídlení jako samostatná města. Staré Město bylo za krále Václava I. po roce 1230 opevněno hradbami, které formují městský charakter osídlení. Malou Stranu jako město založil Přemysl Otakar II. v r. 1257. Město Hradčany založil purkrabí Berka z Dubé v r. 1321 a Nové Město Pražské založil Karel IV. v roce 1348. Přes několik pokusů o spojení městské správy fungovala jako samostatná města až do roku 1784. V rámci reformy císaře Josefa II. byla historická města sloučena do jednoho správního celku a volené samosprávy nahradil společný magistrát.

V roce 1850 bylo do Prahy začleněno dosud samostatné Židovské město pod názvem Josefov, v roce 1883 také kapitulní město Vyšehrad. Vzápětí v r. 1884 byly ku Praze připojeny Holešovice – Bubny, v roce 1901 Libeň (v roce 1898 povýšená na město).

Zákonem z r. 1920, který vstoupil v platnost 1.1.1922 byla vytvořena Velká Praha připojením 38 okolních měst a obcí. Počet obyvatel rázem vzrostl ze 166 na 676 tisíc, rozloha z 19,8 na 171,6 km².

Další rozšíření území města proběhlo od 1.1.1968 připojením 21 obcí. Rozloha se zvětšila na 289,3 km².

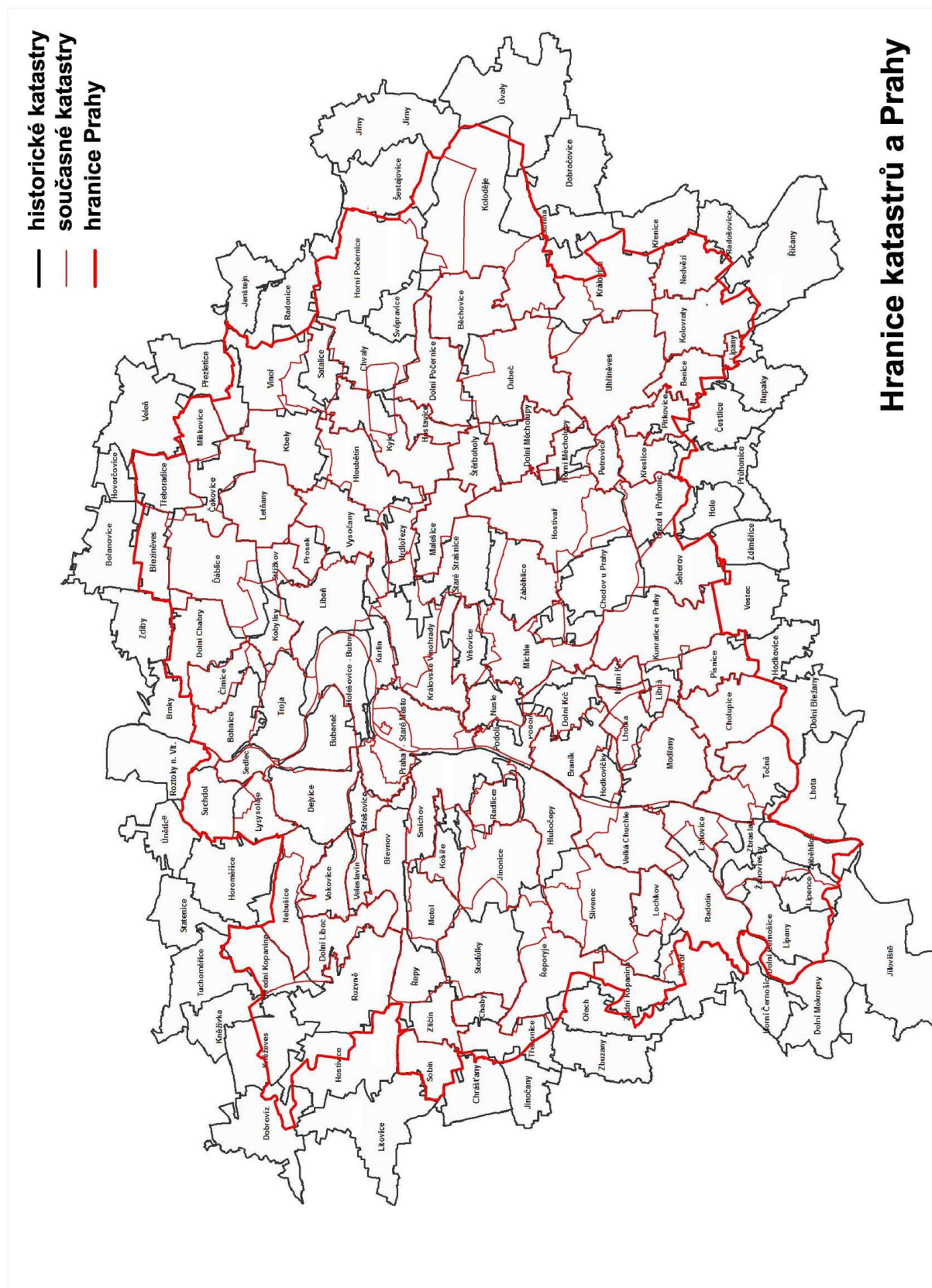
Poslední velké zvětšování území Prahy nastalo v roce 1974 připojením 30 měst a obcí a rozloha města se zvětšila na dnešních 496,1 km².

Menší korekce nastala v roce 1970 připojením 6,96 km² z části katastrů u letiště Ruzyně, celková rozloha Prahy byla 296,3 km². Podrobnosti k vývoji členění města, počtu domů a obyvatel jsou v příloze č. 1.

Proměny ovšem prodělávaly také základní územní jednotky – katastrální území. Stabilní katastr byl založen patentem císaře Františka I. z roku 1817 „za účelem jednoduchého a spravedlivého vyměření pozemkové daně“ v celém státě. V Čechách vznikl v letech 1826 – 1830 a 1837 – 1843.

Na současném území hl.m. Prahy bylo původně 119 celých katastrálních území a části dalších 23 katastrů. V průběhu let došlo k mnoha významným změnám katastrálních hranic, slučování a rozdělování. Do dnešního dne vzniklo 9 nových katastrálních území (Černý Most, Háje, Hájek u Uhřetěvsi, Holyně, Kamýk, Klánovice, Komořany, Újezd nad Lesy, Žižkov) a 8 jich zaniklo (sloučené Horní a Dolní Krč, Chaby, Chvaly, Lipany, Roztyly, Svěpravice, Záběhlice u Zbraslavi, Žabovřesky).

Porovnávání jednotlivých částí města v různých obdobích by proto mohlo být velmi problematické. Z toho důvodu v analýze urbanistického vývoje zásadně používáme **současné katastrální hranice**.

obrázek č. 1

4. Přehled vývoje osídlení do počátků průmyslové revoluce

Stručným popisem vývoje osídlení na současném území hl.m. Prahy hledáme kořeny, mezníky a osnovu urbanistického vývoje města. V této fázi uvádíme vývoj osídlení do počátků průmyslové revoluce, která podnítila vznik současného velkoměsta.

4.1. Nejstarší osídlení

Na území Prahy jsou archeologické nálezy osídlení už ze starší doby kamenné před více než dvěma miliony let. Různé další mladší nálezy ukazují, že zde žili lidé, tedy že území bylo obyvatelné, jsou známa sídliště z mladší i pozdní doby kamenné, doby bronzové i železné, ale nezanechaly po sobě znatelný otisk. Ani keltské osídlení, s rozsáhlým oppidem na Závisti, ani pozdější 4 slovanská hradiště Šárka, Butovice, Hostivař a Zámka ještě půdorys Prahy neformují. Je ovšem zřejmé, že osídlení ve vltavské kotlině a na okolních návrších bylo četné a že Praha leží v jeho těžišti.

4.2. Středověk

Přemyslovský Pražský Hrad

Počátek pražské osnovy můžeme hledat v rozhodnutí knížete Bořivoje přesunout v 80. letech 9. století rodové sídlo z Levého Hradce na Pražský Hrad. Důvodem byla zřejmě potřeba zabezpečit přechod důležitých cest přes řeku a ochranu trhového střediska. Praha již tehdy byla křižovatkou kupeckých cest s osídlením na obou březích Vltavy.

Vyšehrad

Od konce 10. století nabývá na významu slovanské hradiště Vyšehrad, které chrání pražskou kotlinu od jihu. Jsou zakládány osady na pravém břehu, stabilizuje se cestní síť na obou březích Vltavy.

Osady a dvorce kolem Vltavy

Těžiště života se přesouvá mezi Pražský Hrad a Vyšehrad. Osídlení se rozšířilo do souvislého pruhu dědin a dvorců na pravém břehu od Vyšehradu až na Poříčí, na levém břehu od Smíchova po Malou Stranu. V 11. století se formuje základ půdorysné osnovy Starého Města, ještě bez městského uspořádání. Vzniká tržiště s pravidelnými týdenními trhy.

Románská Praha

V období let 1100 – 1230 se stabilizoval na pravém břehu souvislý sídelní celek o rozloze asi 70 ha s kamennými domy a kostely. Fixuje se uliční síť Starého Města. V roce 1170 se staví kamenný Juditin most. Na levém břehu jsou zakládány velké církevní komplexy – Strahovský klášter (1140), klášter Johanitů (1169) a Biskupský Dvůr (1182).

Pražské Město

Od roku 1230 je osídlení na pravém břehu z popudu krále Václava I. obeháno hradbami a vzniká skutečné Pražské, později zvané Větší a nyní Staré Město. V téže době je založeno Havelské Město a zahrnuto do nových staroměstských hradeb.

Menší Město Pražské

Založeno 1257 Přemyslem Otakarem II. v podhradí, dnes zvané Malá Strana. Zahrnulo starší osídlení, postupně se rozrůstalo k jihu k Újezdu.

Hradčany

Osídlení kolem Pražského Hradu v jeho západním předpolí bylo roku 1321 pojato do založeného samostatného města purkrabím Berkou z Dubé.

Nové Město

Fenomenální počín Karla IV. z roku 1348, založení Nového Města navazovalo na zvolení římským králem a rozhodnutím učinit z Prahy hlavní město říše v roce 1346. Do kompozice města bylo včleněno starší osídlení, ale velkorysá koncepce vystačila rozvoji Prahy na dalších 500 let.

Vnější osídlení

Urbanistická osnova historických měst pražských se završila založením Nového Města. Pozoruhodná stabilita osídlení je ovšem zřetelná i ve vnějším osídlení. Převážná většina obcí na území dnešní Prahy je historicky doložená v rozmezí 11. až 14. století. Středověká cestní síť je vesměs dochovaná dodnes a tvoří osnovu vnějšího sídlení. Ještě expanze pražských předměstí v 19. století vychází z historických kořenů středověku. Teprve nové čtvrti a sídliště 20. století historickou sídelní osnovu ignorují a často likvidují.

4.3. Barokní pevnost

Až do 30.leté války Praha prodělala proměnu gotické a renesanční výstavby. Po velkém rozmachu za doby Karla IV. nastala další éra hospodářského a stavebního rozmachu ve 2. pol. 16. století. Za Karla IV. žilo v Praze asi 40 000 obyvatel, kolem roku 1600 asi 60 000 obyvatel.

Bílá Hora a třicetiletá válka znamenaly velké škody na majetku, úbytek obyvatelstva a pokles společenského a politického významu. Město si ale stále zachovávalo středověký půdorys. Také na okolním osídlení válka zanechala velké škody a úbytek populace.

Po Bílé Hoře nastaly nejen politické, ale rozsáhlé majetkové změny, které se projeví v nové výstavbě města. Typickým příkladem je výstavba paláce Albrechta z Valdštejna v letech 1624 – 1630 na místě 23 domů, cihelny, 3 zahrad a staré hradební brány. Rekatolizace podnítila rozmach barokní výstavby v Praze.

Z hlediska celkového urbanistického vývoje bylo však přelomové rozhodnutí vybudovat nové opevnění. Špatné zkušenosti z třicetileté války vedly v r. 1650 k návrhu na proměnu Prahy v barokní pevnost s citadelou na Vyšehradě. Už v r. 1653 byly zahájeny stavební práce pod Poříčskou branou. Stavba opevnění končila kolem r. 1730 opevněním Malé Strany a Hradčan.

Opevňovací systém francouzského typu tvořilo 40 bastionů, 5 bran na pravém a 3 brány na levém břehu Vltavy.

Nové opevnění sledovalo vnější stranu dosavadní hradební linie a do struktury města nezasahovalo. Také cestní síť se zásadně nezměnila. Zásadně se ale změnil vzhled města a jeho kontakt s krajinou. Vojenská doktrína stanovila pevnostní obvod kolem hradeb jako otevřené bitevní pole a výsostné vojenské teritorium (ostatně

dochované barokní bastiony vč. pozemků na Petříně jsou v majetku armády dodnes). To se týkalo zejména osídlení za hradbami ve vltavském údolí v dnešním Karlíně a na Smíchově, ale také podél novoměstských hradeb.

Tento vojenský režim hradebních obvodů trval až do poloviny 19. století a znamenal - podobně jako u mnoha podobně opevněných měst - izolaci města od postupně rostoucích předměstí.

Uvnitř města vyrostly církevní i světské skvosty českého baroka. Tvář města se měnila, nutno konstatovat, že pozitivně, půdorys jen lokálně. Vznikaly další velké stavební soubory, např. Klementinum, ale urbanistická osnova zůstávala bez větších změn. V roce 1771 žilo v Praze asi 80 000 obyvatel.

Také ve vnějším osídlení se odráží barokní život. Upravují se zemědělské usedlosti na venkovská sídla, např. Bertramka nebo Hanspaulka, představují se starší tvrze na záměcky, např. Libeň nebo Záběhlce, zřizují se okrasné zahrady a letohrádky, třeba Porthemka na Smíchově nebo zámek v Nuslích. Staví se Invalidovna v Karlíně, obnovuje se klášter na Zbraslavi. Výčet je dlouhý, zahrnuje také menší usedlosti, kterých bylo v okolí Prahy hojně.

Venkov vzkvétal a zase válečnými útrapami upadal, zejména v pol. 18. století. Obce se ale obnovovaly ve známé stabilní osnově a k urbanistickým proměnám se teprve schylovalo.

4.4. Reformace a počátky průmyslové revoluce

Nástup Marie Terezie na trůn začal osmiletou válkou o rakouské dědictví (1740 – 1748). Poté celou Evropou zmítá sedmiletá válka (1756 -1763). V roce 1757 propukly boje v Čechách (6.5.1757 bitva u Štěrbohol), které měly důsledky v obsazení Prahy. Po ukončení válek nastává období hospodářské prosperity provázené tereziánskými a josefínskými reformami. To se výrazně projevilo jako počátek novodobého rozvoje Prahy.

Marie Terezie a Josef II. (od r. 1765 spoluvládce, panoval 1780 – 90) postupně zavedli centralistický moderní stát. Pro evidenci majetku bylo v r. 1770 zavedeno číslování domů a v letech 1784 -1788 zemský katastr. V roce 1781 bylo úplně zrušeno nevolnictví a tím se uvolnila pracovní síla. V roce 1784 byla sjednocena Města Pražská pod jeden správní celek s magistrátem, v roce 1787 byl vydán stavební řád.

V Praze bylo ovšem také zrušeno 23 klášterů, 35 kostelů a kaplí, 5 špitálů spravovaných církví. V letech 1770 - 1788 byly strženy staroměstské hradby a zasypán obranný příkop a vznikl novodobý bulvár hradebního okruhu. V roce 1771 žilo v Praze asi 80 tisíc obyvatel.

Začíná systematické mapování Rakouska a Uherska. V letech 1764 - 68 probíhá I. vojenské mapování, následuje podrobnější měření (podrobně v samostatné kapitole). Staví a upravuje se státní, tzv. císařské silnice. V letech 1739 až 1791 se upravilo 462 km, do roku 1799 dalších 728 km silnic. Roku 1785 vzniká jednotné policejní ředitelství. Od roku 1753 probíhá tereziánská přestavba Pražského Hradu. Baroko a rokoko ustupuje racionálnímu klasicismu.

Jestliže v 1. pol. 18. století postupně vznikaly první manufaktury (první pravděpodobně z r. 1706 na výrobu brokátu a hedvábí), ve druhé půli 18. stol. už vznikají manufaktury nejen v Praze, ale i za hradbami v Karlíně a na Smíchově.

Hospodářský život Prahy se odehrával až do konce 18. století převážně kolem řeky. Kromě mlýnů, papíren, pil a hamrů, koželužen a barvíren ve městě, byly takové provozy také za hradbami - např. středověký mlýn v Bubenči, přestavěný 1581 císařem Rudolfem II. Počátky průmyslové revoluce navazovaly také na starší pivovary (např. Nuselský pivovar z r. 1694, středověké pivovary v Praze) nebo cihelny (Hergertova z r. 1780). Mnoho zrušených klášterů se přeměnilo na výrobní provozy, např. klášter sv. Anny upravil v r. 1782 Schönfeld na známou tiskárnu.

Podnikatelský rozmach v polovině 18. století expanduje za hradby. Známé jsou manufaktury z r. 1750 ve Westerholdovské zahradě na Smíchově na výrobu textilu a zpracování kůží. Jak se kultivoval život ve městě, vytlačovaly se nelibé provozy ven z města. Krajina za hradbami, charakteristická zahradami, usedlostmi, letohrádky a záměčky se na přelomu 18. a 19. století mění na průmyslová předměstí.

Pražská krajina

Středověké zahrady ve městě měly především užitkový charakter na pěstování ovoce, zeleniny, bylin a koření. Na svazích se už od 12. století obdělávaly vinice. Nařízením Karla IV. z r. 1358 se na 3 míle kolem města zakládaly na svazích vinice, zahrady a chmelnice, často s viničními domy a lisy.

V 16. a 17. století se upravovaly zahrady kolem Pražského Hradu a zakládaly zahrady v okolí města. V roce 1594 byla upravena Královská obora, 1530 založena obora Hvězda (1555 letohrádek). Rozkvět zahrad přináší baroko. V roce 1679 se staví komplex Trojského zámku, 1623 Valdštejnský palác se zahradou, zakládaly se a upravovaly zahrady malostranské (např. 1720 Vrtbovská, 1660 Colloredovská). Také na Starém a Novém Městě se přestavovaly paláce a kláštery se zahradami (např. palác Sylva – Taroucca z r. 1743, Vernierovská zahrada z r. 1697, klášter Na Slovanech se zahradou upravenou r. 1737).

Venkovská krajina se kultivovala alejemi, kapličkami a sochami, kalváriemi a belvedery, často působila dojmem jedinečné zahrady. Staví se šlechtické usedlosti a zakládají rozlehlé zahrady za hradbami. V r. 1673 je založena zahrada Slavatů na dnešním Smíchově (letohrádek z r. 1683). Přešla do majetku jezuitů, kteří zde r. 1735 dali postavit K. I. Dientshoferem lékárenskou léčebnu (po zrušení řádu 1773 se zahrada mění na Botanickou zahradu). Nedaleko si autor postavil v r. 1775 letohrádek Portheimku.

Na svazích kolem města vzniklo mnoho zahrad s letohrádky a usedlostmi – např. Bertramka, Malvazinka, Santoška, Hřebenka, Horní Palata, Klamovka. V údolí Brusnice Malovanka, Petynka, Šlejferka, Kajetána. U Břevnovského kláštera vzniká r. 1718 rozlehlá zahrada se skleníkem, oranžérií i užitkovou částí, v zahradě proslulá Vojtěška. Ve Velešlavíně vzniká kolem roku 1730 barokní zámček se zahradou. Také kolem Šáreckého potoka je mnoho usedlostí se zahradami a štěpnicemi – Jenerálka, Žitná, Žežulka, Purkrábka. V Dejvicích staví v 1. pol. 17. století Hans Paul Hippman barokní zámček se zahradou. Nedaleko, v místech dnešní Ořechovky, založil Jan Kryštof Bořek v r. 1710 u barokního zámčku francouzskou zahradu (již v r. 1742 však byla za obležení Prahy zničena).

Výčet zahrad a usedlostí může pokračovat kolem celé Prahy: Libeňský zámek, nedaleké usedlosti Bulovka, Stírka, Rokoska, zámky v Ďáblicích a Čimicích, zahrady ve Vysočanech – Balabenka, Pytllovka, Krocinka, na Žižkově Hrabovka, Pražačka,

Bezovka, zámek v Malešicích, na Vinohradech Zvonařka, Švihanka, Pštroska, zámek v Záběhlicích a Kunraticích, barokní zámek v Nuslích.

Za hradbami města také vznikaly morové hřbitovy, oběti epidemií se nesměly pohřbívat ve městě. Josefinským dekretem z r. 1680 byly založeny hřbitovy Malostranský v Košířích a Olšanský hřbitov.

V 18. století vznikají anglické a romantické parky a zahrady. Hrabě Clam – Gallas vybudoval v r. 1757 park známý jako Klamovka. Pražský knihtiskař Schönfeld založil v Karlíně v r. 1789 na místě bývalého hřbitova u kostela Obrácení sv. Pavla letohrádek zvaný Růžodol s romantickým parkem, s poustevnou a s reliéfem mapy českých zemí. Již roku 1799 ale zahrada ustoupila průmyslové zástavbě rodícího se Karlína.

Za Koňskou bránou na území Vinohrad založil r. 1782 hrabě José Emanuel Canal de Malabaila velkou klasicistní zahradu známou jako Kanálka. V sousedství byly další známé zahrady: Pštroska, Rajská, Festlovka, Švihanka, Kuchyňka, Saracínka.

V okolí Prahy byla oblíbená místa výletů se zájezdními hostinci a zahradami, často s tanečními sály. Takovou restauraci zřídil v r. 1800 Jakub Sommer na Vinohradech, sad zvaný Růžové aleje zanikl již v r. 1822. Přežil jen zahradní hostinec Kravín. Na území Žižkova stála od r. 1820 Krenkova zahrada s výletním hostincem. Oblíbená výletní místa byla také v Prokopském a Šáreckém údolí, v údolí Rokytky a Botiče.

Známý krajinářský park s usedlostí Cibulka byl budován od r. 1820. Velkolepou zahradu na smíchovské straně Petřína založil r. 1826 kníže Rudolf Kinský, v r. 1830 zde byla postavena klasicistní vila.

Parkových úprav se dočkaly také pražské ostrovy. V roce 1812 byla na Střeleckém ostrově postavena zahradní restaurace. Na ostrově Štvanice byla r. 1802 zrušena aréna, kde se štvanice konaly, a postavena zahradní restaurace s tanečním sálem. Na Žofíně byly v r. 1817 zřízeny říční lázně a v r. 1830 restaurace s velkým tanečním sálem.

Velkolepé parky a zahrady byly soukromé, veřejnosti byly přístupné jen pražské ostrovy, nebo výletní místa. Počátkem 19. století se v některých dnech a na vstupenky otevírají dosud nepřístupné zahrady pro veřejnost. V roce 1804 purkrabí Jan Rudolf hrabě Chotek zpřístupňuje Královskou oboru.

Venkovské osídlení bylo až do pol. 19. století stabilizováno bez většího rozvoje. Na hlavních cestách a silnicích rostl význam řemesel a zástavby domkářů, ale zatím bez zásadní urbanizace. Ta všeobecně nastává nástupem průmyslové revoluce.

Pražská předměstí

Po napoleonských válkách a státním bankrotu r. 1811 se projevila hospodářská stagnace, která postihla výrobu i výstavbu. Prosperita začíná ve 20. letech, vznikají nové továrny s parním pohonem, nová pracovní místa. Na Smíchově vzniká r. 1814 skutečná továrna na výrobu kartounu Arona Przibrama, v r. 1815 podobná továrna bratří Porgesů. V Karlíně byl v r. 1822 zřízen nový přístav. Předtím byl v r. 1817 schválen regulační plán, který upravoval dosud živelnou výstavbu kolem císařské silnice a podél Vltavy. S drobnými úpravami fixoval vývoj prvního pražského předměstí jako velkoryse založeného města.

Stavební rozvoj vyvolal potřebu nových předpisů pro výstavbu. V roce 1815 byl vydán stavební zákon a v r. 1819 Pražský stavební řád (upraven 1833). Město se

modernizuje a buduje od r. 1816 na Starém Městě kanalizační síť (první kanalizace je z r. 1791, moderní soustava ovšem až z r. 1896).

První polovinu 19. století můžeme považovat za období vzniku pražských předměstí, i když se ještě jedná o souboj průmyslu s malebnou příměstskou krajinou. Příkladem může být nejstarší kartuziánský klášter v Čechách, založený r. 1342, Husity 1419 zničený. Část jeho pozemků Na Kartouze koupil v r. 1722 Kilián Ignác Dientsenhofer, který si zde pro svou rodinu vystavěl letohrádek s barokními zahradami. Dědictví koupil r. 1758 hrabě Buquoy do Longueval a zahrady zvětšil. V roce 1801 dědic Johan Nepomuk Buquoy zahradu s letohrádkem pronajal jako hostinec, roku 1804 získali letohrádek manželé Dermolovi a zřídili v něm továrnu na Cikorku. V roce 1827 majetek koupili bratři Porgesové z Portheimu, majitelé textilky v sousedství, kteří záměček užívali jako letní sídlo, ale zahrady byly rozprodány na novou zástavbu. Díky tomu se Portheimka zachovala, ale jen jako torzo původní barokní kompozice.

Pro moderní průmysl nebylo v Praze místo a tak vzniká za hradbami. V Karlíně to jsou továrny Ruston, původně Thomasova strojírna z r. 1832, téhož roku založená strojírna Breitfeld, později Daněk, nebo plynárna z r. 1847. V Holešovicích vzniká v r. 1832 kartounka, na Smíchově se rozšiřují textilky, chemička Kinzelberger a Kohoutova strojírna, Krigelova porcelánka z r. 1841. Roku 1852 se ze Starého Města stěhuje Ringhofer a na Smíchově zakládá novou strojírnou. Ve Vysočanech se r. 1835 staví cukrovar Frey, v roce 1849 vzniká cukrovar také v Čakovcích. Císařský mlýn v Bubenči je v r. 1825 přestavěn na papírnu a barvírnu.

Zatím nesměle se chystá věk železnice. Současně s výstavbou koněspřežky Linec – České Budějovice se od roku 1825 připravuje koňka se zamýšlenou trasou z Prahy do Plzně. Výstavba začala v r. 1828 úsekem Dejvice – Kladno a Lány, do roku 1833 prodloužená do Křivoklátských lesů, kde soužila pro dopravu dřeva. Další rozvoj ale už převzala moderní parostrojní železnice, koněspřežka zanikla r. 1863.

V letech 1828 – 1846 zastával úřad nejvyššího purkrabí hrabě Karel Chotek, který cílevědomě zveleboval veřejné prostory města. Již v r. 1827 podnítil úpravu hradeb na promenádu od Koňské brány do Karlína. Zřídil první veřejný park v Praze, Chotkovy sady, otevřený r. 1833. V letech 1832 – 1833 byla postavena nová silnice z Malé Strany do Bubenče – dnešní Chotkova ulice. V letech 1840 -1841 se stavěl nový řetězový most na Újezd a současně se upravovalo nábřeží s promenádou na pravém břehu Vltavy ke Karlovu mostu. V roce 1832 se upravovala cesta ze Strahova na Petřín, křížová cesta a zahrady, 1842 byla pro veřejnost zpřístupněna upravená část Petřína zvaná Na Nebozízku.

Nové silnice ve Vysočanech ovlivnily další urbanistický vývoj této části města. V roce 1803 se stavěla nová silnice na Kbely a dále k Brandýsu nad Labem a Mladé Boleslavi, po roce 1810 byla vytýčena nová silnice od Palmovky jižní trasou dále na východ, při které později vznikly Nové Vysočany (Novovysočanská ulice). Také v Nuslích vznikla nová trasa císařské silnice z Nového Města na Pankrác, kolem které roku 1824 vyrostla jednořadá ves Pankrác.

V Praze se upravovaly a dláždily ulice a náměstí, zejména Koňský a Dobytčí trh, tedy již Václavské a Karlovo náměstí. Vysazovaly se aleje a zakládaly parkové úpravy.

Kolem roku 1830 žilo v historické Praze asi 120 000 obyvatel.

5. Mapové podklady

Úkolem této práce je vyhodnocení vývoje na celém dnešním území města a pokud možno se stejnou podrobností a věrohodností. Zatímco historická Města Pražská jsou dokumentována vedutami a prospekty od 15. století, o vnějším osídlení existuje starší grafické dokumentace málo. Müllerova mapa Čech z r. 1720 je málo podrobná a zachycuje sídla jen značkami, cesty jen dálkové. Systematické I. vojenské mapování z let 1764 – 1768 je podrobnější, zachycuje také celé Čechy, ale jeho přesnost je jen přibližná (důstojníci při mapování vizuálně zachycovali krajinu a „měřili“ krokováním) a podrobnost v měř. 1 : 28 800 je pro rozlišení struktury osídlení nedostatečná. Další, v pořadí II. vojenské mapování Čech z let 1836 -1852 je už založeno na přesném topografickém měření, ale stejně měřítko 1 : 28 800 je málo podrobné (tyto mapy byly podkladem pro předchozí stručné vyhodnocení historického vývoje v r. 2008).

Pro historická Města Pražská jsou jako pomocné podklady použity poměrně podrobné plány starší. Z roku 1769 pochází Huberův plán, který má známou verzi axonometrickou. Mladší je Hergetův plán z roku 1791 a asi nejznámější plán Jütnerův z let 1819 -1815. Pro Staré Město a Malou Stranu dokončil v r. 1834 A. Langweil unikátní model v měř. 1 : 500 (neméně unikátní je vyhodnocení dalšího vývoje K. Bečkovou v r. 1996).

Za výchozí mapové dílo pro analýzu urbanistického vývoje byl vybrán Stablní katastr z let kolem roku 1840 v měřítku 1 : 2 880. Praktická hlediska jsou zřejmá – pokrývá celé území dnešní Prahy, je velmi podrobný a je graficky zpracován do souvislého kladu listů georeferencovaných do JTSK. Také historické hledisko je přijatelné. Zachycuje dobu těsně před nástupem průmyslové revoluce a až na malé výjimky ukazuje obraz Prahy a okolí před rozvojem předměstí (výjimkou je již existující nová čtvrť Karlín, drobné přestavby na Smíchově, nebo první nádraží a železnice).

Cílem této práce je zachytit urbanistický vývoj v dalších letech tak, aby byly zřetelné vývojové fáze města. To jsou zejména období vzniku a rozvoje předměstí v 2. pol. 19. století, vznik Československa a především Velké Prahy v r. 1922, přelomové období kolem 2. světové války s nástupem nového státního systému, období 60. a 70. let s počátkem výstavby vnějšího prstence sídlišť a rozsáhlých asanací ve vnitřní Praze i ve vnějším osídlení, a konečně rok 1989 jako zatím poslední přelom společenského i hospodářského vývoje země i Prahy.

K daným epochám se podařilo dohledat a zpracovat potřebné mapové podklady. Pro období kolem roku 1880 jsou zpracované katastrální mapy 1 : 2 880, z roku 1920 je plán Velké Prahy v měř. 1 : 5 000, který pokrývá téměř celé dnešní území města. Pro další epochy používáme Státní mapy odvozené v měř. 1 : 5 000 z let 1950 (je to její první vydání), z let kolem roku 1970 a kolem roku 1990. Tyto mapy pokrývají území města bezesbytku. Jsou vydány již v současném souřadném systému, takže jejich technické zpracování bylo relativně jednoduché.

Mapy katastrální a mapy z r. 1920 jsou v původním souřadném systému Cassini Soldner, souřadnice Gusterberg. Pro mapy 1922, které mají podobu 84 navazujících mapových listů byl vytvořen mapový rám v souřadnicích JTSK. Území nepokryté těmito mapami bylo dohledáno v mapách katastrálních s přibližně odpovídajícím rokem vydání.

Problematické bylo zpracování katastrálních map kolem roku 1880. Jednak nejsou graficky zpracované, tedy každý katastr je vydán samostatně, na různém počtu listů, s různou orientací a často upraveným kladem mapových listů, jednak se z tohoto období řada katastrů nezachovala. Tato absolutně nejpracnější část mapových podkladů ovšem zachycuje natolik významné informace, že i přes několik dosud chybějících území je důležitým materiálem.

Stabilní katastr

Součástí josefínských reforem byl Zemský katastr, který v letech 1784 – 1788 zaznamenal pro daňové účely nemovitý majetek. Pro spravedlivé vyměření daně byl patentem císaře Františka I. z r. 1817 založen Stabilní katastr, který obsahuje měřičský, písemný a oceňovací operát.

Katastrální vyměřování bylo prvním mapováním na území Rakouského státu. V Čechách probíhalo v letech 1826 – 1930 a 1837 – 1943. Mapy v měřítku 1 : 2 880 byly tištěny kamenotiskem, jeden archivní otisk je tzv. Císařský povinný otisk stabilního katastru, který se uchoval ve Vídeňském archivu.

Císařské otisky v původní podobě jsou ve skenované verzi k dispozici v Ústředním archivu zeměměřičství a katastru (ÚAZK) při Českém úřadu zeměměřičském a katastrálním (ČÚZK) v Praze. Péčí Útvaru rozvoje města zpracoval Hydrosoft a.s. Císařské otisky do rastru map 1 : 5 000 v současném souřadném systému JTSK.

Císařské otisky poskytl pro tuto práci Útvar rozvoje města a jsou nejstarší vrstvou analýzy urbanistického vývoje města.

Katastrální mapy kolem r. 1880

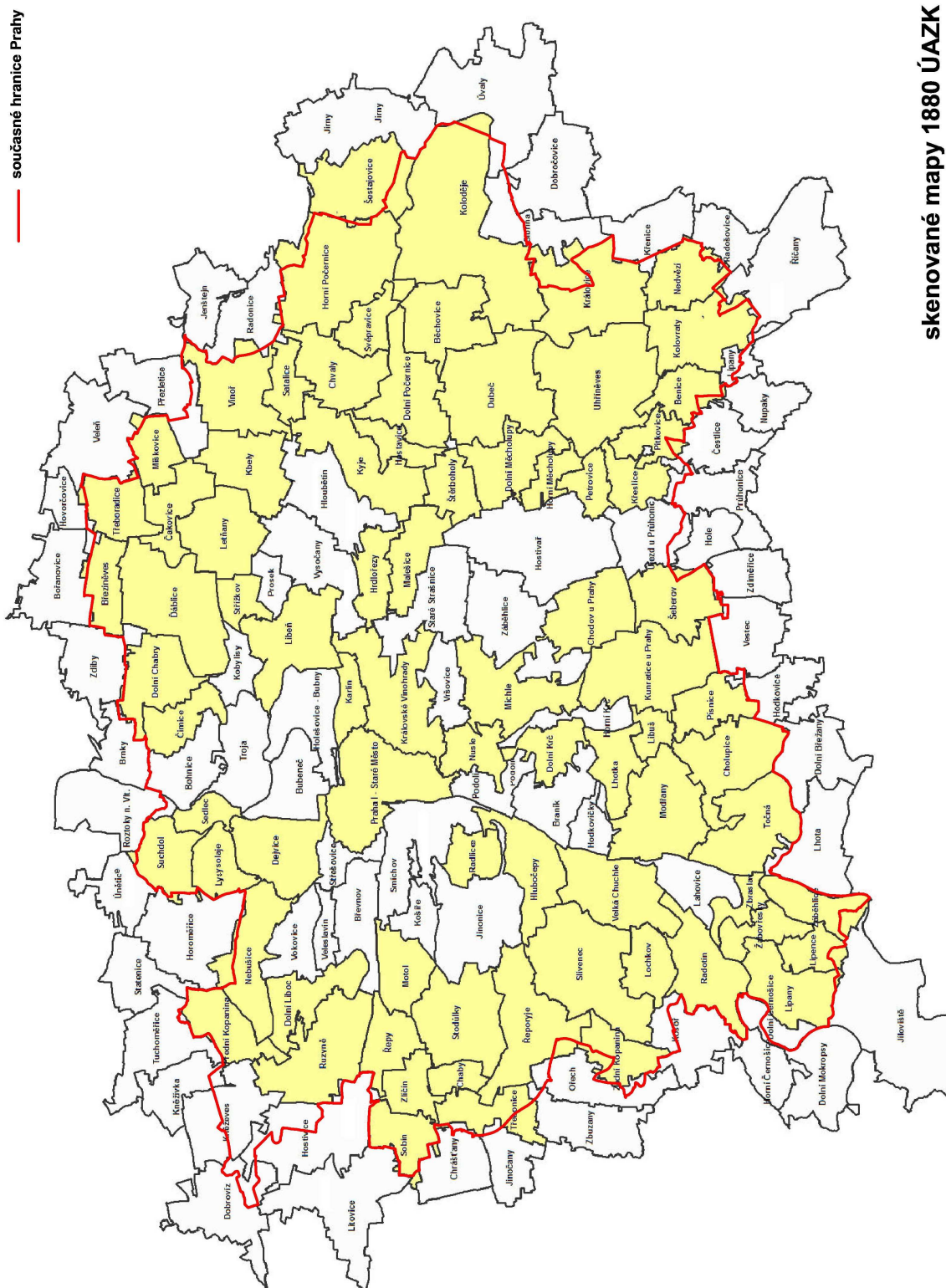
Základ podkladového souboru map pochází z Ústředního archivu zeměměřičství a katastru. Seznam je součástí předávané dokumentace, přehled na obrázku č. 2.

Chybějící mapy byly částečně dohledány v Archivu hl.m. Prahy a v Archivu Útvaru rozvoje hl.m. Prahy. U některých katastrů se mapy z tohoto období nenašly a byly nahrazeny obdobnými mapami té doby, např. Plánem polohy a výšek královského hlavního města Prahy a předměstí z roku 1889 (29 listů, použité zejména pro Smíchov), nebo Hurtigovými Plány předměstí z doby kolem r. 1891, měřítka 1 : 4.000 a 1 : 7.200 (Vysočany). Tyto mapy a plány budou zpracovány a použity pro konečnou fázi práce.

Některé z archivních katastrálních map jsou tzv. indikační skicy, tištěné kolem roku 1880. Postupně ručně dokreslované změny červenou barvou byly užívány ještě po vzniku republiky.

Mapy některých katastrů, nebo částí se dosud nenašly. Jedná se o obce Záběhlice, Hostivař, Horní Měcholupy, Újezd u Průhonic a Prosek na pravém břehu, Lahovice a jižní část Vokovic na levém břehu Vltavy.

Jedná se tedy bohužel, o neúplný a nestejnorodý soubor map, ale i tak velmi cenný. Bílá místa se pokusíme ještě dohledat, nebo nahradit jiným způsobem.

skanované mapy 1880 ÚAZK

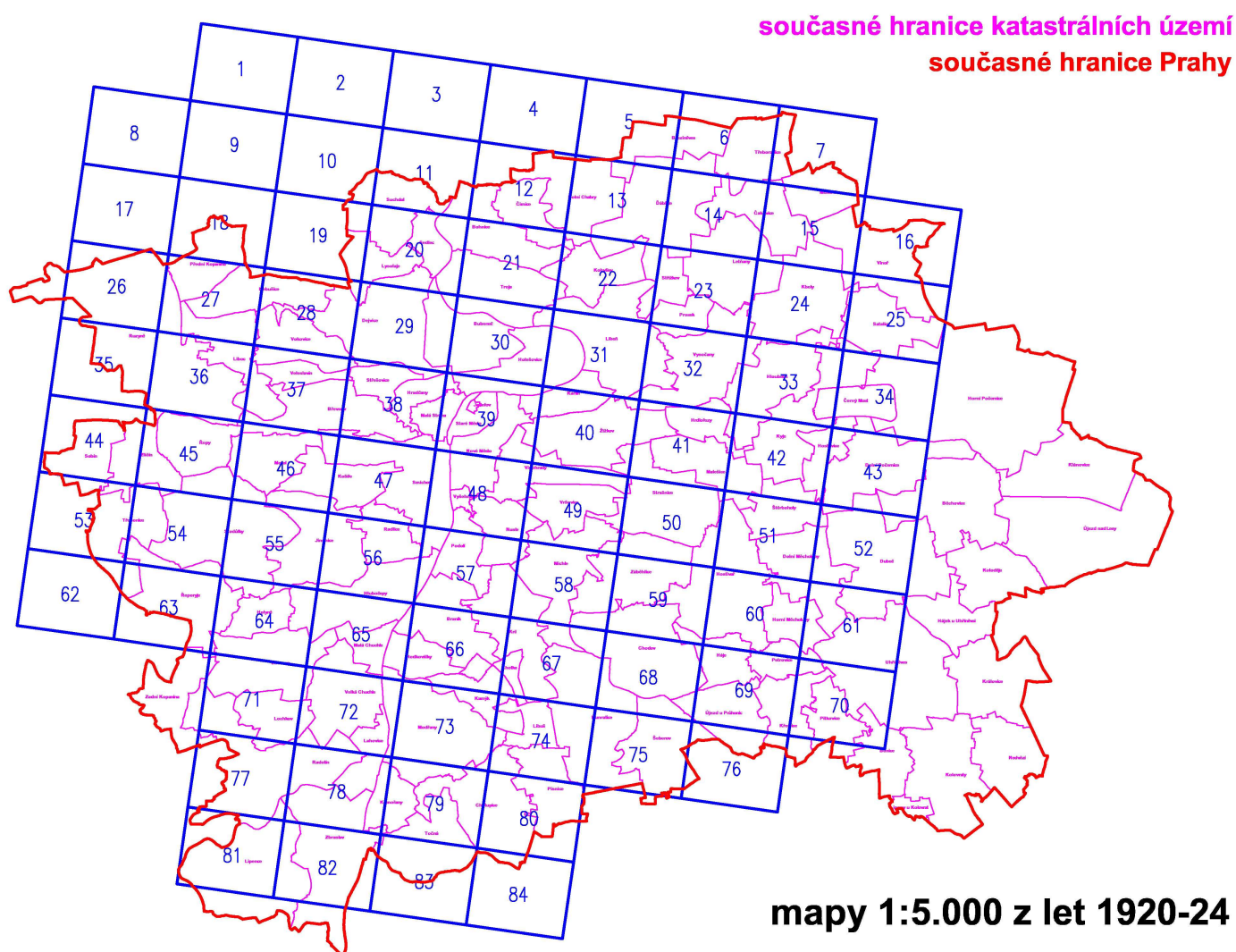
obrázek č. 2

Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím

Z let 1920 -1924 pochází soubor 84 mapových listů v měřítku 1 : 5.000 v původním souřadnicovém systému Cassini Soldner a klad listů vychází z II. vojenského mapování. S velkou předvídatostí zobrazuje území Velké Prahy a okolních obcí tak, že téměř pokrývá dnešní rozlohu Prahy. Mapa byla podkladem pro Regulační plán Velké Prahy s okolím, zpracovaný podle zákona č. 88 sb z 5.2.1920 pro vytvořenou Velkou Prahu a 78 obcí okolních „v tzv. zájmovém obvodu se zřetelem na požadavky, jež moderní doba klade na vzrůst města po stránce zdravotní, hospodářské a vzhledové“ (z textu Regulačního plánu z června 1931).

Pouze na východě nezobrazuje okraj města v pásu Horní Počernice – Běchovice – Uhřetěves a obce dále na východ. Chybějící mapy jsme se pokusili nahradit indikačními skicami katastru, zachycující stav kolem roku 1915.

Mapy jsou z Archivu Útvaru rozvoje hl.m. Prahy, jedna chybějící doplněna z Archivu ČÚZK.

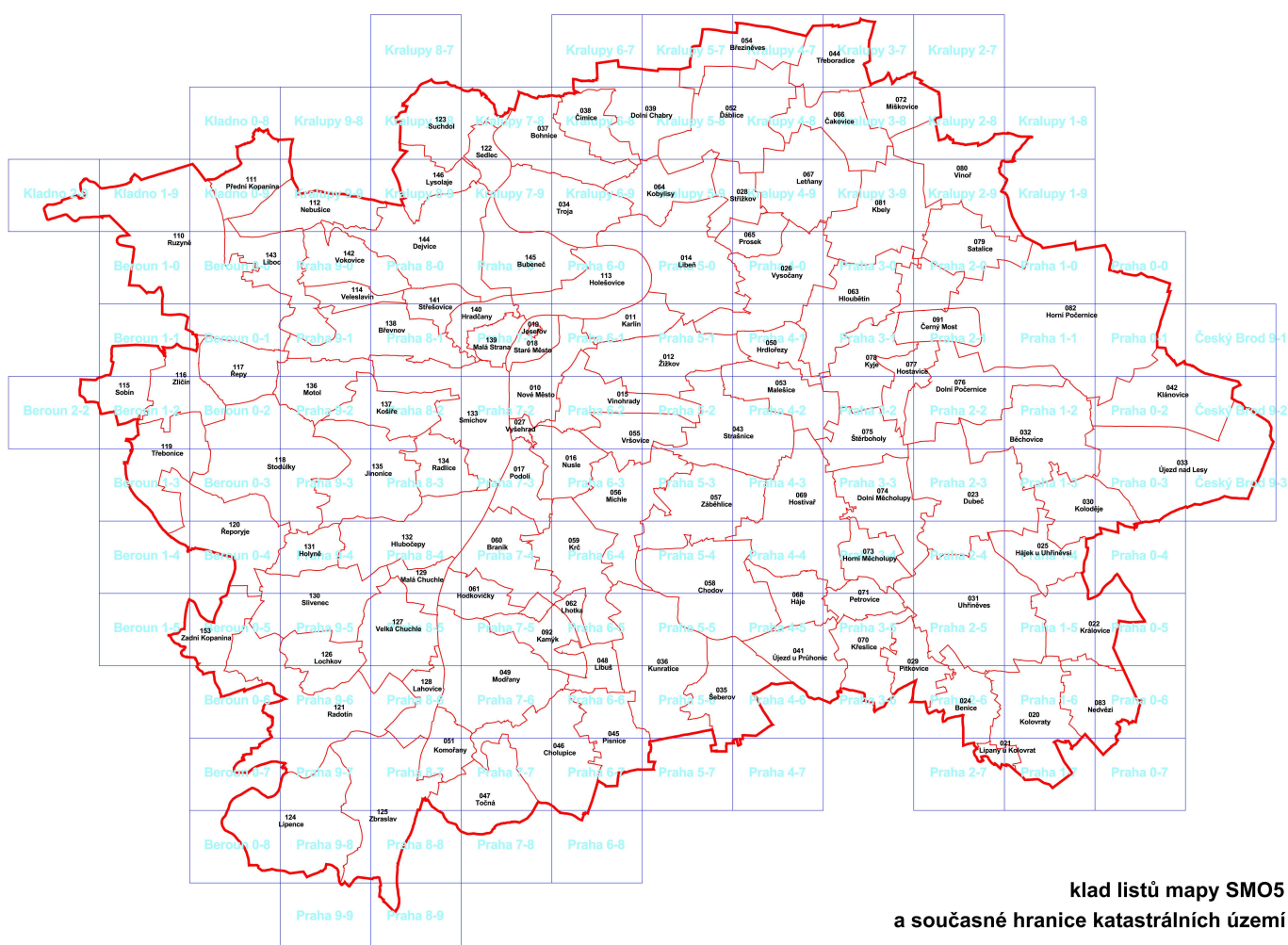
obrázek č. 3

Státní mapa odvozená 1 : 5 000

Mapy jsou ve 3 souborech z období kolem roku 1950 (první vydání), kolem roku 1970 a kolem roku 1990. Mapy byly reambulovány a vydávány postupně, v rozmezí několika let. Pro zpracování byly vybrány mapy, které se příslušnému letopočtu blíží, aby se dosáhlo časové homogenity výsledné analýzy.

Seznam map a rok vydání je uveden u předávané dokumentace.

Všechny mapy pocházejí z Ústředního archivu ČÚZK.

klad listů mapy SMO5
a současné hranice katastrálních území

obrázek č. 4

6. Metodika zpracování mapových podkladů

6.1. Grafické zpracování

Mapové listy byly skenovány v rozlišení 300 nebo 400 DPI, ořezány na mapový rám a poté graficky upraveny. Kvalita archivních map velmi kolísá v závislosti na druhu papíru a tiskovém provedení. Různé žloutnutí papíru a barva tisku má za následek různou čitelnost map. Skenované mapy byly proto digitálně vyčištěny a kontrast upraven tak, aby se pokud možno sjednotila výsledná grafická kvalita.

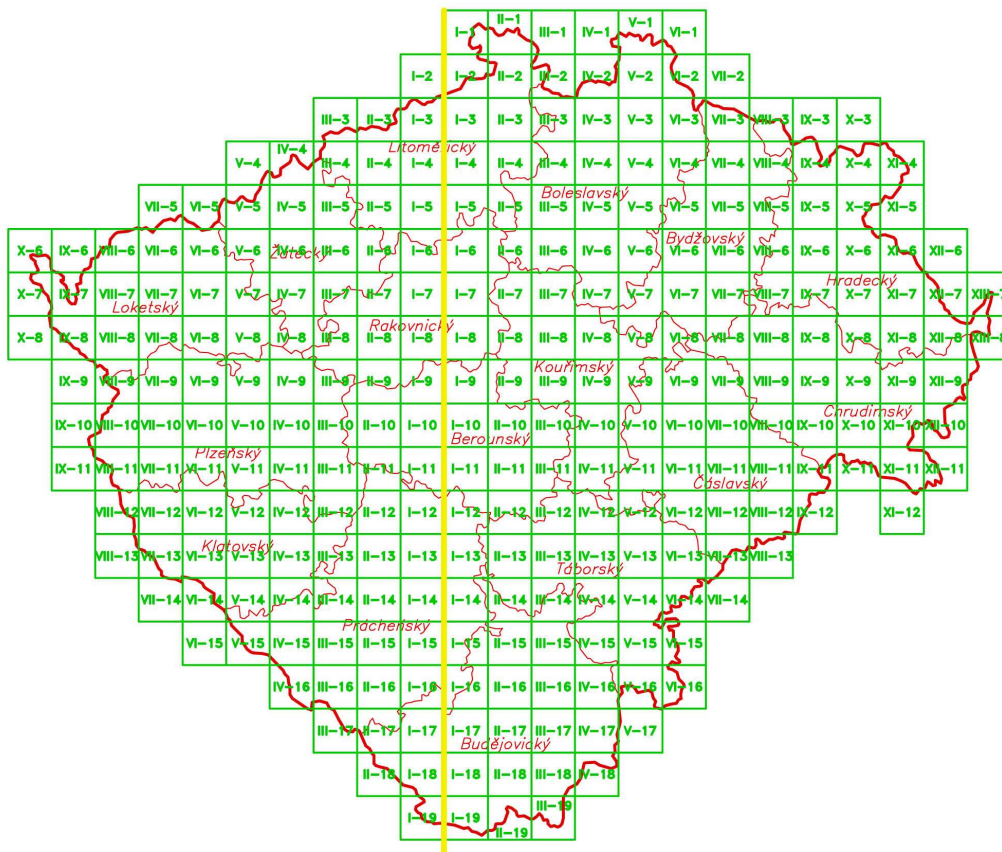
Vlivem stárnutí papíru a způsobu tisku jsou rozměry map deformované, někdy až o řadu milimetrů, některé mapy mají deformaci příčnou. V důsledku tohoto nemají mapy přesný rozměr a nenavazují na sebe. Proto byly v druhém kroku upraveny rozměrově na přesný obdélníkový tvar. Pochopitelně to má za následek drobnou deformaci mapové kresby.

Často se vyskytují deformace archivních map na mapovém rámu, který není přímkový, ale zvlněný. Tyto deformace redukovány nebyly, protože by jejich náprava příliš měnila mapovou kresbu. Při ořezávání je dodržena zásada, že mapová kresba vč. rámu zůstane zachovaná.

Posledním krokem úpravy map bylo georeferencování. Výsledně upravené mapy jsou uloženy ve formátu JPG a tedy georeferenční soubory jsou ve formátu JGW. U map 1:5.000 počínaje rokem 1950 a mladších je souřadný systém JTSK, mapy nejsou otočeny. Byl proto vypočten koeficient rozměru obrazového bodu, úhel natočení 0.

U map z let 1920 - 24 je odvozen úhel natočení. Souřadnice mapových rámu neodpovídají současným mapě a byly odvozeny ze souřadného systému Cassini Soldner s počátkem Gusterberg. Převod souřadnic byl proveden programem VB 150 GEOSOFIT MATKART z II. vojenského mapování a z něj odvozeny souřadnice map z roku 1920 - 1924 a klad listů map katastrálních 1:2.880. Mapový rám je ve vektorové podobě v souřadnicích JTSK.

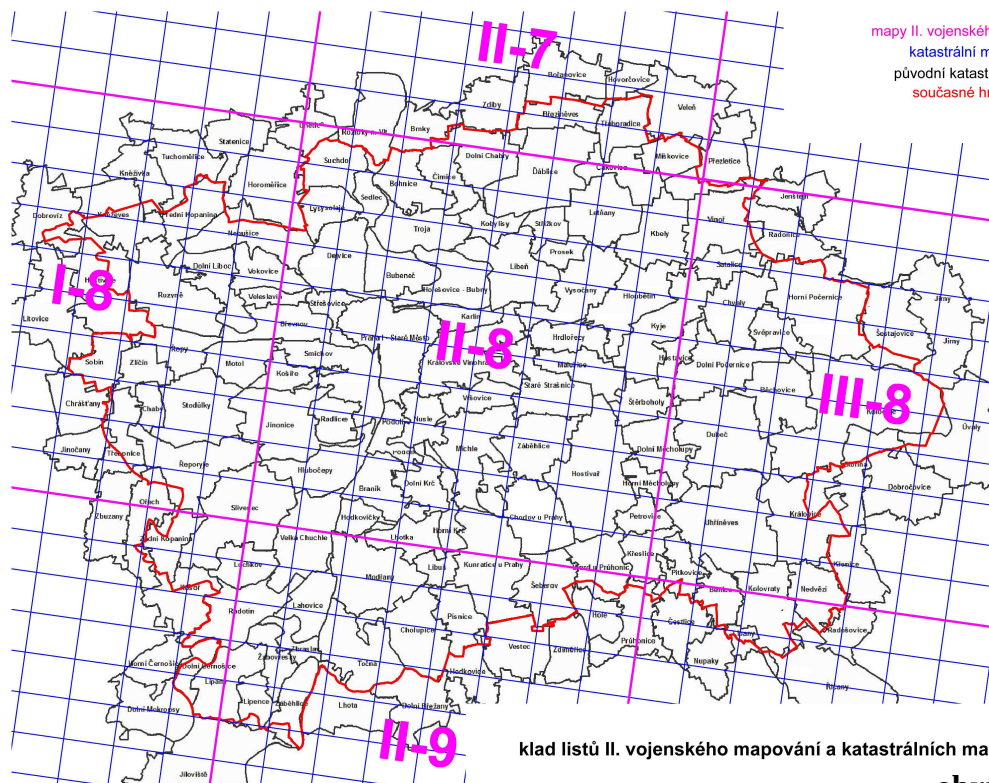
Katastrální mapy z období kolem roku 1880 jsou naskenovány v kvalitě 300 DPI a formátu TIF, zatím nebyly dále graficky upravovány. Jejich zpracování je velmi obtížné a pracné a přesahuje možnosti tohoto úkolu. Pro vlastní analýzu byly použity v původní podobě, resp. v upravených pracovních verzích, které nejsou součástí výstupů této práce.

Klad mapových listů II. vojenského mapování v systému gusterberském v hranicích správních krajů z let 1751-1842

(GEOSOFIT MATKART, Prof.ing. Bohuslav Veverka DrSc.)

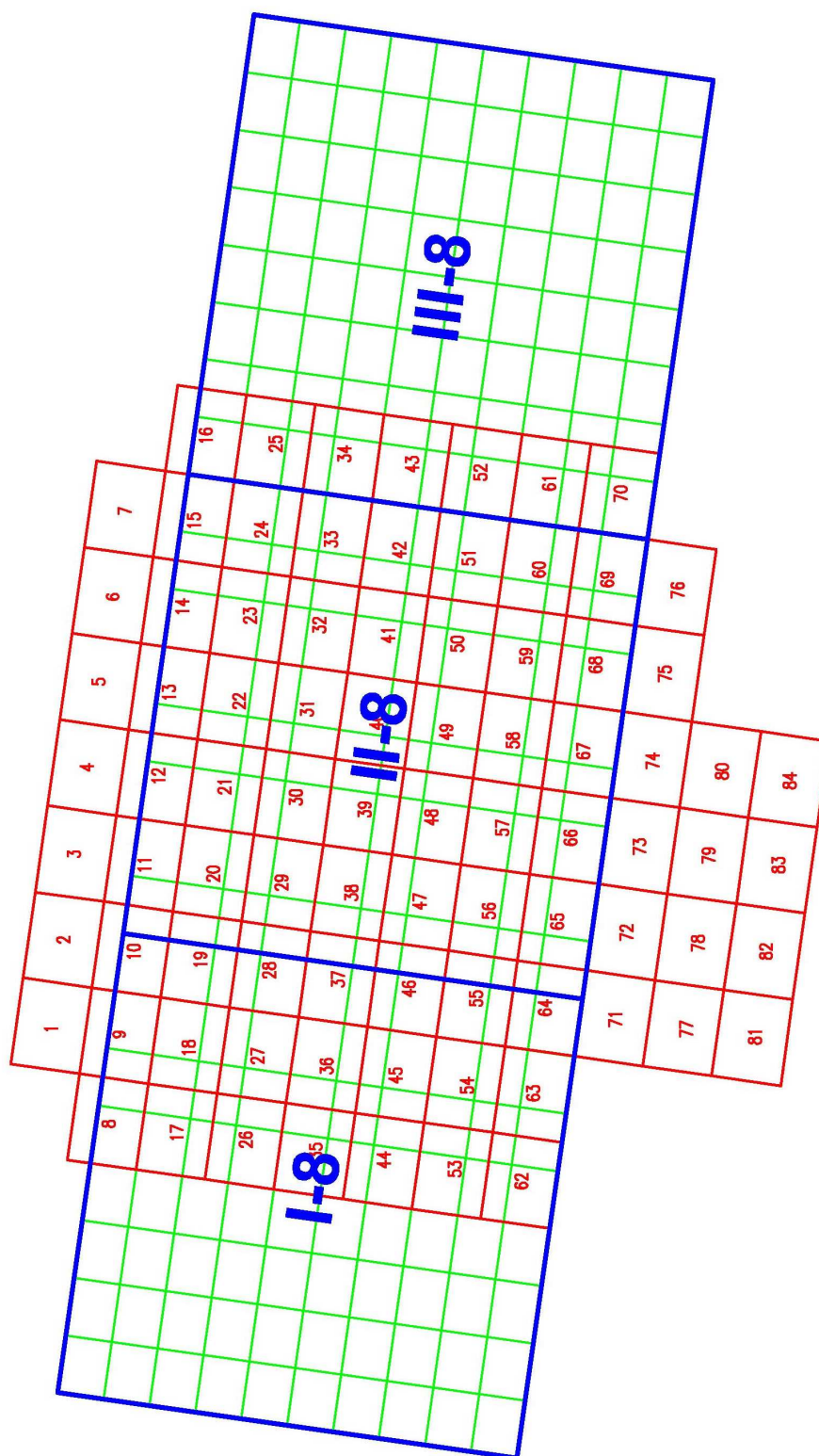
obrázek č. 5

klad listů II. vojenského mapování a katastrálních map 1:2.880

obrázek č. 6

mapy II. vojenského mapování
katastrální mapy 1:2.880
mapy 1:5.000

mapy II. vojenského mapování 1:28.800 + katastrální mapy 1:2.880 + mapy 1:5.000 z let 1920-24

obrázek č. 7

6.2. Analýza struktury historického osídlení

Vektorová analýza archivních map má dvě roviny – vymezení rozsahu osídlení v dané době a klasifikace těchto ploch. Po diskusích se zadavatelem a po prvních praktických zkouškách byla za základ klasifikace převzata struktura města z ÚAP 2008 s aktuální tabulkou ÚAP 2010, která rozlišuje typové druhy zástavby a městského území.

Pro historické osídlení však bylo třeba některé druhy ploch upřesnit a také doplnit. Rostlou strukturu doplňujeme o typ R3 - Historická jádra obcí, která na rozdíl od struktury R2 - Rostlá venkovského typu, představující všechny vývojové fáze venkovského osídlení zachycuje nejstarší původní půdorys obcí. Pro charakteristiku historického vývoje předměstského osídlení je toto odlišení důležité.

Volnou zástavbu jsme doplnili o dva typy struktury. Strukturu V1 v ÚAP nazvanou Volná sídlištní chápeme a nazýváme jako Skupinovou zástavbu obecnějšího pohledu, tedy také starší formy než novodobá „sídlště“. Dále znovu zařazujeme strukturu Soliterní s kódem V3, která byla součástí ÚAP 2008. Za solitery považujeme především významnější objekty a dominanty, typickým příkladem jsou kostely. Jako čtvrtou volnou strukturu doplňujeme V4 Usedlosti. Je to specifický prvek pražského venkovského osídlení a velmi frekventovaný, proto jej vymezujeme samostatně.

Do struktur areálů přidáváme A4 Areály zahradní, které na rozdíl od nezastavěných ploch veřejné zeleně jsou uzavřené a vyhrazené. Jejich součástí jsou různé stavby, cesty a zahradní kompozice. Kategorie A3 Areály specifické je příliš mnohostranná, proto zahradní areály vymezujeme zvlášť. Také tento prvek je v historickém vývoji osídlení pražských předměstí typický a četný.

U nezastavěných ploch rozlišujeme strukturu HB Hřbitovy, které ÚAP vymezují společně se zahradami a parky. Jejich historický význam a vývoj je však odlišný a proto hřbitovy vymezujeme samostatně.

Zvlášť také vyznačujeme plochy železnice pod kódem Z. Je to natolik odlišný prvek od ostatních ploch infrastruktury ve městě co do výrazu i vývojového významu, že jej charakterizujeme samostatně.

Ostatní typy struktury osídlení používáme shodně s ÚAP 2010.

6.3. Metoda vymezení ploch osídlení

Historické mapové podklady poskytují jen málo informací o někdejšímu využití území. Zvolili jsme mapy, které podrobně zachycují zástavbu, parcelaci a značkou druh využití pozemku (u císařských otisků je legenda využití pozemků zdánlivě daleko bohatší, ve skutečnosti ale víceméně odpovídá pozdějšímu zvyklostem). Smyslem tohoto úkolu je vymezit rozsah osídlení v dané době a z toho dovodit urbanistický vývoj. Proto je důležité správně interpretovat příslušnost pozemků k zástavbě a druhu struktury.

Základní otázkou je pro naše účely definice pojmu osídlení, zejména v okrajových polohách a ve volné krajině. Vycházíme z principu, že do plochy daného osídlení náleží kromě zástavby také příslušné zahrady, nádvoří, související přilehlé areály, související cesty a ulice.

Je zřejmé, že je často obtížné z mapy vyčíst hranice areálů. Tento problém se např. vyskytuje u historických usedlostí, kde bývá obtížné stanovit hranici mezi areálem usedlosti a sousedícími sady nebo vinicemi.

Další problémy u nejstarších období bývají se zařazením plochy do správného typu struktury. U vybraných sporných ploch je třeba hledat odpovědi v literatuře a dalších mapových, grafických, fotografických a ortofotografických podkladech.

Většinu těchto nejistot řeší konfrontace v různých časových vrstvách. Způsob zpracování se proto nakonec ustálil na zpracování jednotlivých lokalit ve všech časových rovinách.

Vzhledem k rozsahu vytčeného cíle může pochopitelně docházet k nepřesnostem jak ve vymezení ploch, tak v jejich vyhodnocení. Zejména nejstarší časové vrstvy bude žádoucí podrobit kontrole a odborné kritice.

6.4. Technologie vektorového zpracování

Na začátku práce bylo ověřeno několik metod vektorového zpracování. Jako první se nabízelo využití georeferencovaných mapových podkladů k přímému kreslení vektorových polygonů jednotlivých struktur. Brzy se ale ukázalo, že i po přesném umístění map se zákres téhož objektu v mapách liší natolik, že by výsledkem byl chaos. Rozdíly v deformacích map i v různém zákresu téhož objektu jsou takové, že často překračují přijatelnou toleranci, a to v řádu 10 až 20 metrů.

Jedním z výchozích principů naší práce je zachovat autentičnost a zároveň co nejpřesněji vztáhnout polohu k současné vektorové mapě. Výsledkem rozsáhlé práce je nejen zobrazit vývoj města, ale též konfrontace se současným stavem a připravovanými stavbami. Tady je zasazení historických prvků do současné reality důležité.

Proto byla nakonec zvolena metoda sice pracná, ale poměrně přesná, kdy je historická mapa pro určitou část území umístěná podle identifikačních objektů na dnešní mapu. Toto rozhodnutí také vedlo k tomu, že se prvotní analýza zpracovává v softwaru CAD. Takto je zároveň zajištěna souřadnicová identita objektů a ploch ve všech historických vrstvách i v současné mapě. Pracnost tohoto postupu poněkud kompenzuje fakt, že se stabilizované plochy opakují a není třeba je znovu v dalších obdobích překreslovat.

7. Grafické výstupy

Základními grafickými výstupy jsou vektorové soubory GIS s polygony pro jednotlivá časová období, zjednodušeně označovaná letopočty 1840, 1880, 1920, 1950, 1970 a 1990. Polygony mají jako základní atribut druh struktury s kódem a legendou stejnou pro všechna období, a letopočet, který vyloučí záměnu časového zařazení.

Interpretace je v zásadě možná dvojím způsobem:

- osídlení daného období a současný stav
- vývoj osídlení od roku 1840 do současnosti

Průmětem všech období do současné mapy je pak možno identifikovat vznik dané lokality.

Kromě toho bude výsledná práce doplněna o grafická schémata dokumentující vývoj celého města a dokreslující popisné texty.

8. Textové výstupy

Pro každou obec, resp. katastrální území bude zpracován podle jednotné osnovy základní informační blok o historickém a urbanistickém vývoji. V této fázi jsou prezentovány dva vybrané příklady na katastru Stodůlky a Smíchov, reprezentující urbanistický vývoj předměstí a transformaci zemědělské obce a krajiny na sídliště.

Závěr práce bude obsahovat charakteristiku urbanistického vývoje, shrnutí a doporučení pro územní plánování Prahy.

9. Urbanistický vývoj vybraných příkladů

9.1. Smíchov (K.Kuča)

Identifikace

městská část Praha 5

katastrální území Smíchov

Statut

1838 povýšen na předměstí

1903 povýšen na město

1922 začleněn do Prahy jako XVI. obvod

1960 obvod Praha 5

1990 městská část Praha 5

2001 správní obvod Praha 5

Historická data a urbanistický vývoj

Severní část smíchovského území tvořila součást levobřežní části románské pražské aglomerace. Existovala zde poměrně velká ves Újezd, k níž patřil i původně románský kostelík sv. Filipa a Jakuba, který stával v severní části nynějšího Arbesova náměstí. O případném starším středověkém osídlení oblasti jižně od Újezda není nic známo. Písemně se toto území zmiňuje roku 1297, kdy se zde, v polích a lukách na břehu Vltavy konala korunovační hostina Václava II.

Když bylo roku 1257 v prostoru Malé Strany založeno lokační město (Menší Město pražské), zůstala vně jeho opevnění řada raně středověkých osad. Význam Újezda výrazně vzrostl roku 1342, kdy Jan Lucemburský v jižním sousedství újezdského kostela sv. Filipa a Jakuba založil významný klášter kartuziánů Zahrada Panny Marie. Klášter nevznikl „na zelené louce“, ale na místě vykoupeného poplužního dvora Temla z Hory se sady a mlýny při řece.

V roce 1360 Karel IV. rozhodl o stavbě nové levobřežní pražské hradby, která zahrнула podstatně větší území. Od románského kostela sv. Vavřince na Petříně sledovala obloukem klesající temeno jihovýchodního výběžku Petřína a potom přímým

úsekem (mezi Plaskou a Vítěznou ulicí) mířila k Vltavě. Součástí Malé Strany se tak stala ves Obora, velká část Újezda, území johanitské komendy a ves Nebovidy s farním kostelem sv. Vavřince pod Petřínem (západní část Hellichovy ulice), jejíž součástí byly i kláštery dominikánek u sv. Anny (v blízkosti kostela sv. Jana Křtitele Na prádle) a magdalenitek u sv. Maří Magdalény (v místech pozdějšího kláštera dominikánů v Karmelitské ulici). Vně hradeb tak zůstala jen část někdejšího předměstí, tedy jižní část Újezda s kartuziánským kláštelem a bezprostředně před hradbami dvůr a kaple plaského kláštera zvaný V ráji (v prostoru Plaské ulice; kaple asi zanikla v husitských válkách) a dům a zahrada mělnického probošta (v okolí Mělnické ulice) s kostelíkem sv. Jana Evangelisty (zbořen zřejmě též v husitské době). Územím procházely dvě významné cesty. Předně to byla levobřežní povltavská cesta spojující Pražský hrad a Menší Město pražské (Malou Stranu) se zbraslavským kláštelem (a dříve s tamním knížecím dvorcem), jejíž trasu dodnes uchovává hlavní smíchovská třída Štefánikova – Nádražní. Z hlavní cesty mimoto odbočovala cesta podél úpatí výběžku Petřína do údolí Košířského potoka a dále ke Karlštejnu. Pravděpodobně vedla v trase Kartouzské ulice (jejíž nynější kolmé zaústění do Štefánikovy třídy je však novodobé). Na základě nařízení Karla IV. vznikly i na smíchovských svazích četné vinice.

Počátek vlastního Smíchova spadá do roku 1386, kdy kartuziáni rozparcelovali své pozemky na tzv. Břehu Panny Marie (od klášterní zdi k vyšehradskému přívozu) na 24 dílů po 24 korcích pro stavbu usedlostí pro obyvatele převedené z jiných vsí. V letech 1402 a 1406 se pak prvně vyskytuje jméno Smíchov, někdy odvozované od smíšení obyvatel v nové kartuziánské osadě. Její přesnější lokalizace není jasná. Pokud stávala při Vltavě, pak v pozdějších dobách beze stop zanikla. Možná však mohlo jít o domy po východní straně zbraslavské cesty (Nádražní) až za Košířským potokem, tedy od pozdějšího Anděla a dnešní ulice Na Bělidle k jihu. Husitské války znamenaly destrukci Smíchova a spolu s konfiskací církevního majetku i likvidaci kláštera a ostatních kaplí. Přetrval jen starý kostel sv. Filipa a Jakuba, který se stal utrakvistickým. Zdevastované vinice byly později obnoveny, nadále existoval i poplužní dvůr v jižní části Smíchova.

Na přelomu 16. a 17. století byl na Smíchově panský dvůr, 5 kmetcích usedlostí, krčma, kovárna, plavecká hospoda s kolnou a několika chalupami, farní kostel sv. Filipa a Jakuba s farou a hřbitovem, hospoda, cihelna a kovárna, celnice, mlýn a vodárna s chalupami a domky. Byly zde velké ovocné sady a na okolních svazích včetně údolí Košířského potoka vinice, v nichž si pražští měšťané od 2. poloviny 16. století stavěli letohrádky a při usedlostech obytné domy. Smíchov, ležící v těsném sousedství Malé Strany a přímo naproti Novému Městu a Vyšehradu, byl přirozeným předměstským zázemím pražských měst, jemuž terénní modelace dodávala nevšední půvab.

Novou katastrofu Smíchovu přinesla třicetiletá válka. Počátek znamenal již vpád Pasovských v roce 1611, vyvrcholení pak akce Švédů v roce 1648. V roce 1654 byl z šestnácti chalup a domků jen jeden obydlený; vedle toho zde byl svobodnický dvůr. Do počátku 18. století pak Smíchov vůbec nerostl. Přesto však nezůstal stranou barokního rozmachu Prahy. Kromě některých letohrádků a usedlostí v okolí vznikly přímo v jádru Smíchova dva pozoruhodné zahradní areály. Prvním byla Slavatovská zahrada, založená roku 1673 na místě někdejší kartuziánské vinice a v letech 1683–89 vybavená letohrádkem. Když zahradu získali jezuité, vybudoval pro ně Kilián Ignác Dientzenhofer roku 1735 malebný řádový dispenzář. Zahrada zaujímal rozsáhlou plochu mezi dnešními ulicemi Kořenského, Preslovou a Matoušovou (počítáme-li k ní i roku 1835 připojenou zahradu Štefskou). Dientzenhofer sám si již roku 1722 zakoupil jihozápadně od jezuitské zahrady jinou zahradu, v níž si v letech 1725–28 vybudoval

letohrádek zvaný podle pozdějších majitelů Portheimka. Náročně řešená zahrada Portheimky se v úzkém pásu táhla od zbraslavské cesty (Štefánikova) až k Vltavě. Kromě toho na Smíchově existovala řada dalších zahrad. V košířském údolí byl mimoto roku 1680 zřízen morový hřbitov, vybavený roku 1713 kaplí.

Poklid barokního Smíchova bohužel neměl dlouhého trvání. V letech 1741–42 zde velké škody způsobili Francouzi a za sedmileté války Prusové, kteří mimoto na výšinách nad Smíchovem až ke Zlíchovu vybudovali dělostřelecká postavení, z nichž ostřelovali Prahu. Není proto divu, že Josef Tábořský roku 1788 napsal, že před lety „spatřovalo se mnoho pěkných domů na Smíchově, takže tvořily městečko, nyní však mimo některá stavení jsou tu toliko pusté zdi, pole, zahrady a zříceniny“. Tento popis však nelze brát doslovně. Oba zahradní areály přečkaly války bez větších škod a Smíchov jako celek do roku 1783 zaznamenal výrazný nárůst – na 154 domů. V tom jsou ovšem započteny i okolní usedlosti, které v předchozích údajích chybí. Na Smíchově byly tkalcovské dílny, dílny na klobouky a barchety. Roku 1788 vznikla i židovská náboženská obec.

Do poloviny 19. století pak Smíchov dále mírně rostl, takže dosáhl dvou stovek domů. Přibližně od 2. desetiletí 19. století se dosavadní charakter předměstí začal měnit industrializací. Při řece začaly vyrůstat kartounky, pro Smíchov typické se staly i velké cihelny, mimo jiné severozápadně od Portheimky. Dosavadní zahrady zatím zasažené nebyly, přetrvával i anglický park v trojúhelníku ulic Plzeňské (s novou císařskou silnicí), Kartouzské a Štefánikovy. Po roce 1825 dokonce došlo k proměně starších zahrad na úbočí Petřína na velký anglický park s letohrádkem Kinských (1827–31). V letech 1831–37 vyrostl na starém morovém hřbitově (který se stal ústředním malostranským hřbitovem) drobný kostel Nejsvětější Trojice. Po urbanistické stránce představoval Smíchov značně nesourodý celek. V severní části (severně od Plzeňské ulice) dominovaly velké zahrady, jejichž celistvost narušovaly cihelny a díly polí. Souvislá obytná zástavba existovala jen na jižním konci Smíchova podél Nádražní ulice, přičemž oboustranná byla jen v úseku mezi dnešními ulicemi Na Bělidle a Ostrovského; dále k jihu pokračovaly klasicistní patrové a přízemní domy jen po východní straně silnice. V roce 1841 byl vybudován nový řetězový most přes Sřelecký ostrov (na místě dnešního mostu Legií), spojující dnešní Národní třídu a malostranský Újezd. Most výrazně zjednodušil spojení Smíchova s pravobřežní Prahou.

V 50. a 60. letech 19. století zaznamenal Smíchov mimořádně bouřlivý rozvoj, srovnatelný jen s růstem Karlína na opačné straně aglomerace. Jestliže ještě roku 1851 zde žilo přibližně 2 600 obyvatel, v roce 1869 již 15 382. Roku 1843 byla v klínu mezi Plzeňskou a Kartouzskou ulicí založena Ringhofferova továrna, která byla již v letech 1852–54 a 1867–69 rozšířena. Roku 1871 vznikl pivovar. Rozvoj smíchovského průmyslu nejvýrazněji podpořila železnice. Roku 1862 bylo jižně za Smíchovem, v klínu Nádražní ulice a souběžné polní cesty (Křížová, dnes existující jen v úseku jižně od Radlické ulice; původně vycházela od hospody Na Knížecí) otevřeno nádraží jako koncová stanice tratě Západní dráhy do Berouna a Plzně. Smíchov se stal důležitým překladištěm zboží. V letech 1872 a 1873 pak přibýly tratě do Hostovic (a dále do severozápadních Čech) a Dušníků (dnes Rudná). Již roku 1872 byla též vybudována vyšehradská spojka ze Smíchova přes Vltavu na hlavní (Wilsonovo) nádraží s dlouhým tunelem pod Vinohrady. Protože jedinou spojnici řetězového mostu a smíchovského nádraží byla dosavadní zbraslavská cesta (Štefánikova, Nádražní), soustředil se stavební rozvoj podél ní. Do konce 60. let 19. století byla v úseku od budoucího náměstí Kinských (kde přetrvával bastion pražské fortifikace) po křižovatku u Anděla po obou stranách souvisle obestavěna klasicistními domy, a to včetně budoucího Arbesova

náměstí a parcely budoucího kostela u Portheimky. Příčné ulic vznikly jen na místě dosavadních cest (na východní straně Pavla Švandy ze Semčic, začátek Lidické, Na Bělidle, začátek Vltavské, na západní straně Zubatého, Viktora Huga, kolmá Kartouzská, Plzeňská, Ostrovského). Pouze ulice Na Bělidle, vedoucí k přivozu přes Vltavu, měla souvislejší zástavbu. Na křižovatce u Anděla dočasně existovalo menší náměstí, které bylo záhy zastavěno. Charakter náměstí neměl ani trojúhelný plácek při starém kostele na dnešním Arbesově náměstí, napojený na hlavní třídu jen nálevkovitým ústím. Jako celek měl tehdejší Smíchov převažující charakter dlouhé ulicovky.

Rychlý růst Smíchova pokračoval i v dalších desetiletích. Sedmdesátá a zvláště osmdesátá léta byla dobou vzniku nových sakrálních dominant. Roku 1872 byl nad úpatím Petřína při Holečkově ulici založen klášter dm Srdce Ježíšova, doplněný v letech 1882–84 novým kostelem. Poblíž byl v letech 1888–91 vybudován klášter beuronských benediktinek. Součástí klášter dm Srdce Ježíšova se stal i nový velký park, který znamenal rozšíření petřínských zahrad až bezprostředně nad areál Ringhofferovy továrny. Roku 1876 byl na kopci Na Malvazinkách založen nový velký hřbitov (v letech 1894–96 vybavený kostelem sv. Filipa a Jakuba).

Nejdůležitějším počinem však byla stavba „městského“ kostela sv. Václava v letech 1881–85, jehož dvojvěží se stalo novou dominantou Smíchova. Lokalizace kostela znamenala přelom v dosavadním charakteru urbanistického vývoje. Byl situován v ohnisku Smíchova, severně od křižovatky u Anděla. Znamenalo to však nutnost narušení souvislé domovní fronty, jejíž součást tvořila i Portheimka (ubouráno bylo bohužel i její jižní křídlo). Podobné zásahy se záhy staly nezbytnými i na jiných místech. Bylo totiž zřejmé, že pro novou výstavbu bude třeba využít celé území mezi hlavní ulicí a řekou. Oba navzájem rovnoběžné směry přitom předurčily i šachovnicový způsob nové velkoměstské výstavby. Hlavní ulice byla tedy doplněna o tři souběžné ulice na východní straně (Elišky Peškové – Preslova – Staropramenná, dále Zborovská – Svornosti a konečně Janáčkovo a Hořejší nábřeží) a jednu na straně západní (Drtinova – Stroupežnického). Mezi nimi byl postupně vytýčen hustý rastr příčných ulic. Blok východně od nového kostela byl vynechán pro hlavní náměstí, zdůrazněné budovou tržnice (1907–08) a Národního domu (1907–08). Integrální součástí tohoto náměstí se bohužel nikdy skutečně nestal kostel. Naopak byl oddělen blokem fary. Další náměstí vzniklo na budoucím předmostí Jiráskova mostu. Rovněž zde šlo o prosté vynechání domovního bloku. Díky tomu zůstal zachován alespoň malý kus jezuitské zahrady; někdejší dispensář bohužel zanikl. Vznik třetího smíchovského náměstí umožnila likvidace bastionového opevnění. Na úpatí Petřína, pod letohrádkem Kinských, tak vzniklo obdélné parkové náměstí, jehož monumentální východní stranu v letech 1898–1902 vytvořil Justiční palác. Hlavním a nejhezčím smíchovským náměstím se stalo náměstí Arbesovo, vzniklé rozšířením dosavadního prostranství. Přitom byl v roce 1891 zbytečně zbořen starý kostel sv. Filipa a Jakuba, stávající před severní stranou náměstí.

Dále k jihu se jádrová část Smíchova nemohla rozšiřovat, neboť rozsáhlou plochu jižně od Knížecí zabralo nádraží Buštehradské dráhy, které až do zestátnění drah fungovalo nezávisle na hlavním smíchovském nádraží Západní dráhy. Bloky činžovních domů vyrostly též při vyústění košířského údolí a nahoru směrem k Santošce, kde již roku 1884 vznikl podle návrhu F. Thomayera park Na Skalce. Izolovaně, za nádražím, vzniklo několik bloků i v radlickém údolí. Na Hřebenkách nad Holečkovou ulicí začala růst vilová čtvrť.

Smíchov měl na konci 19. století (a již mnohem dříve) jednoznačně charakter města, které počtem domů a obyvatel patřilo k největším v Čechách. Sám se za město také považoval již od svého povýšení na předměstí roku 1838. Avšak oficiálního povýšení na město se dočkal až roku 1903.

V 20.–30. letech 20. století již byla většina územních rezerv v rovinaté části Smíchova vyčerpána. Vznikaly zde proto jen jednotlivé objekty včetně škol. Došlo i k náhradě starší zástavby; nejvýraznějším příkladem jsou Ženské domovy z let 1932–36 nad Knížecí. Těžiště výstavby Smíchova se přesunulo do okolních kopců, kde rychle vyrůstaly vilové a družstevní čtvrti v bohaté zeleni (např. kolonie rodinných domů u Klamovky z let 1924–26). V jejich rámci zůstala zachována řada barokních a klasicistních usedlostí. Pod Santoškou byl roku 1933 vybudován nový Sbor dr. K. Farského Církve československé husitské.

V 2. polovině 20. století již na Smíchově nebylo pro novou výstavbu místo. Výjimkou byly některé volné plochy ve vyšších partiích, kde v menší míře nová obytná výstavba vznikla. Starý Smíchov byl naopak zanedbáván a vystaven chátrání. V 80. letech zde došlo i k několika necitlivým zásahům. V souvislosti s vybudováním stanice metra Anděl (původně Moskevská) byl zbořen celý blok nejstarších smíchovských domů a nevzhledná proluka zde existovala až do konce 90. let, kdy ji vyplnila kompozičně i architektonicky nezvládnutá novostavba obchodně administrativního centra Zlatý anděl. Ještě citelnější zásah znamenalo vybourání území severně od Portheimky kvůli vedení městského okruhu. Hmotově rozrušené území dále narušila novostavba banky (arch. K. Prager). Měl to být počátek rozsáhlých demolic na Smíchově, k nimž naštěstí nedošlo. K výrazným změnám dochází od 2. poloviny 90. let. Byl zbořen celý rozsáhlý komplex Ringhofferovy továrny (Tatra) a od roku 1999 zde vyrůstá rozsáhlý obytný, komerční a administrativní komplex, který by měl přinést rovněž městotvornou rehabilitaci tohoto území v samém centru Smíchova. Komplex Zlatého anděla je nicméně z tohoto hlediska velmi problematický. Smíchov je od roku 1993 chráněn jako městská památková zóna, což se příznivě projevilo v památkových opravách mnoha městských domů. Dělnická osada Bud'ánka v košířském údolí, která je od roku 1991 rovněž památkovou zónou, byla bohužel v 90. letech zanedbána natolik, že její záchrana je téměř nereálná.

9.2. Stodůlky (M.Platovská)

Identifikace

městská část Praha 13

katastrální území Stodůlky

Statut

1974 začleněny do Prahy 5

1990 městská část Praha 13

2001 správní obvod Praha 13

Historická data a urbanistický vývoj

Archeologické nálezy z doby řivnáčské kultury (3300–2900 př. n. l.), z doby bronzové (1000–800 př. n. l.) a z doby železné (800–400 př. n. l.).

1159 první zmínka o vsi, jako majetku řádu johanitů.

1292 zmiňován románský kostel sv. Jakuba Staršího asi z 1. poloviny 13. století, v té době v majetku panů z Hradce.

1295 odkázal Oldřich II. z Hradce část pozemků probošství Svatovítské kapituly. Další část patřila templářům a r. 1312 po zrušení jejich řádu opět johanitům.

1402 vlastnil zde probošt Jan tvrz (asi zanikla za husitských válek), dvůr se 2 poplužími, lesy, luka a 2 many. Část území patřila Frenclinovi od Věže.

1429 ves postoupili husité, kteří se jí předtím zmocnili, purkrabství Pražského hradu.

1592 postavena věž ke kostelu.

1743–1754 postavena v Hájích barokní kaple Nalezení sv. Kříže.

1787 zřízena škola (i pro Motol, Chaby a samotu Lužina).

1830 lom na černé uhlí.

1849 vznikla samostatná obec Stodůlky, jež byla zařazena do politického okresu Smíchov.

1872–1877 železniční zastávka zv. Cibulka. Obnovena 1928–1938 jako Stodůlky.

Nárůst obytných domů zaznamenán po založení železniční zastávky v r. 1872. Přesto do 60. let 20. století si udržely ráz zemědělské obce.

Kolem 1900 rozvoj vilové zástavby: Lužiny, Stodůlecké Háje, Kopanina, Nová kolonie, Vidoule (místní stolová hora), Malá Ohrada.

1901–1903 postaven neogotický kostel sv. Jakuba Většího, na místě původního románského.

1926 zavedeny autobusové linky.

1976–2000 stavěna dálnice D5, jejíž počátek je v Nových Butovicích. Její součástí je projektovaná Radlická radiála.

1978 zavedena MHD.

1978-1983 sídliště Stodůlky jsou součástí Jihozápadního Města I (7 650 lidí a 2 115 bytů).

1980-1986 sídliště Lužiny jsou součástí Jihozápadního Města I (26 000 lidí), rondelové panelové domy.

V 80. letech vybudována umělá nádrž tzv. Nepomucký rybník.

1988-1993 sídliště Velká Ohrada jsou součástí Jihozápadního Města I (13 000 lidí).

1986-1993 sídliště Nové Butovice jsou součástí Jihozápadního Města II (25 000 lidí), kvůli tomuto sídlišti byly v letech 1981 a 1989 provedeny změny katastrální hranice mezi Jinonicemi a Stodůlkami. (Poslední panelové sídliště; dokončeno jako zděné.)

1988 stanice metra Nové Butovice, Hůrka, Lužiny, Luka, Stodůlky, Zličín prodloužené trasy B2.

Od 2008 se staví nová čtvrť Západní Město na území Stodůlek a Třebonic, na místě původně určeném pro Jihozápadní Město II.

Architektonické zajímavosti:

Barokní kaple Nalezení sv. Kříže v Hájích z let 1743–1754, připisovaná Kiliánu Ignáci Dienzenhoferovi.

Klasicistní zájezdní hostinec Bílý beránek čp. 51 při plzeňské silnici z přelomu 18. a 19. století.

Klasicistní domy čp. 6 se slunečními hodinami, čp. 7 z r. 1802, čp. 11, čp. 27 dvůr s obytnou budovou.

Neogotický kostel sv. Jakuba Většího z r. 1903 (arch. Matěj Krch), na místě původního románského.

Chráněné přírodní území Motolský ordovik (odkrytý zářezem).

Chráněné přírodní území U Hájů – slatinná mokřadní vegetace.

Počet domů a obyvatel:

Před 1620: 20 domů.

1654 podle berní ruly: 9 selských, 1 chalupnické a 2 zahradnické stavení a rozbořená 3 selská, 5 chalupnických a 1 zahradnické stavení.

1750 podle tereziánského katastru: 25 hospodářských stavení.

Před koncem 1800: 34 domů a 266 obyvatel (pouze osada Lužiny).

1843: 73 domů a 592 obyvatel.

1900: 119 domů a 1 132 obyvatel.

1930: 2 641 obyvatel.

1940: 3 661 obyvatel.

1970: 702 domů a 3 050 obyvatel.

1980: 2 925 obyvatel.

1991: 35 463 obyvatel.

1997: 50 240 obyvatel.

10. Dosavadní poznatky

Od přípravy tohoto úkolu bylo zřejmé, že pro období 2. pol. 19. století bude obtížné shromáždit a zpracovat mapové podklady. Je to ale období pro vývoj Prahy z mnoha důvodů klíčové, proto jsme toto riziko podstoupili. Dosavadní výsledek není dokonalý, ale poměrně uspokojivý.

Porovnáním map 1840 a 1880 zjišťujeme podstatně větší přesnost a věrohodnost mladšího zpracování. Císařské otisky jsou atraktivní svou grafikou i podrobností, ale porovnáním dochovaných objektů vidíme přece jen menší geodetickou věrohodnost. V tomto směru se zúročí energie vynaložená na zpracování map 1880.

Naše analýza historického osídlení 19. století je poměrně důkladná a na podkladech nejpodrobnějších map, jaké existují. Ve vymezování ploch docházíme k poněkud jiným polygonům, než jsou v ostatní dokumentech ÚAP. Někdy se to týká i mladšího osídlení. Z tohoto pohledu by bylo možná užitečné výsledky naší práce promítnout také do vymezení současných struktur. Analýza dnešního osídlení ale není součástí této práce.

11. Základní literatura

1. Kuča Karel, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, V. díl, LIBRI Praha 2002
2. Lorenc Vilém, Nové Město Pražské, SNTL Praha 1973
3. Vančura Jiří, Hradčany, Pražský Hrad, SNTL Praha 1976
4. Kohout Jiří, Vančura Jiří, Praha 19. a 20. stoletá, technické proměny, SNTL 1986
5. Kolektiv autorů, garant Frágner Benjamin, Pražský industriál, ČVUT Praha 2007
6. Bašeová Olga, Pražské zahrady, Panorama 1991
7. Wirth Zdeněk, Zmizelá Praha, díl 5, Nakladatelství Václava Poláčka 1948, Reprint Paseka 2003
8. Rybár Ctibor a kolektiv, Co je co v Praze, ČTK Pressfoto 1989
9. Jungman Jan, Smíchov město za Újezdskou branou, Muzeum hl.m. Prahy 2007
10. Laštovková Barbora, Koťátko Jiří, Pražské usedlosti, LIBRI 2001
11. Svoboda Jan E., Lukeš Zdeněk, Havlová Ester, Praha 1891 -1918, LIBRI 1997
12. Poche Emanuel, Wirth Zdeněk, Zmizelá Praha, dál 4., Nakladatelství Václava Poláčka 1947, Reprint Paseka 2002
13. Bečková Kateřina, Zmizelá Praha, dodatky II, Paseka 2003
14. Bečková Kateřina, Zmizelá Praha, dodatky III, Paseka 2004
15. Bečková Kateřina, Zmizelá Praha Nové Město, Schola ludus – Pragensia 1998
16. Holec František, Kronika královské Prahy a obcí sousedních, díl IV., Nakladatelství Lidové noviny 1996